
MEDENİYET TUTULMASINDAN MAHALLE BASKISINA: GLOBAL KÖYLÜLÜK*

Halis ÇETİN

ÖZET

Dünyamız 2009 yılına medeniyet nosyonunu kaybetmiş bir insanlık onuru ve ötekine zor ve zorbalıkla dayatılmış mutlak iyiliklerin baskısı ile örselenmiş insanlık olurumuzun bunalımlarıyla girdi. Ülkemiz ise 2009 yılına, etnik, ideolojik, mezhebi ve dinsel kimliklere yapılan karşılıklı mahalle baskılarının veya açılımlarının tükettiği güven ve meşruiyet krizleriyle girdi. Kazananın asla olmayacağı bu çatışmaların her zaman kaybedenin insanlığın kadim medeniyet birikimleri, ahlakilik paradigması ve sosyal-siyasal sermayemizi oluşturan güven teamülleri olduğunu görüyoruz. Dünyanın global köy olduğu iddiası gittikçe doğrulanıyor. Teknik medeniyet ilerlemesi anlamında globalleşen dünyamız, etik medeniyet bağlamında köy(lü)leşmektedir. Medeniyetimiz ve insanlığımız, ötekini yok etmek için üretilen teknik ilerlemelerin globalleşmesi ile öteki ile barış içinde birlikte yaşamının etik ürünlerinin yokluğunun doğurduğu köylüleşme arasında boğuluyor. Bunun ürünü olarak da insanlık ve medeniyet adına birbirine benzeyen mahalleler ortaya çıkıyor. Global köy, zannedildiğin tersine köylülüğün esir aldığı globalizmin tüm dünyayı cezaevine çevirmesi ve insanlığın bir kısmını esir bir kısmını gardiyan yapması ama son tahlilde herkesin bu cezaevinde yaşamaya

* Doç. Dr. Halis ÇETİN, Cumhuriyet Ü., İİBF, Kamu Yönetimi.

mahkûm edilmesi ironisi ile sonlanmaktadır. Sonuçta ise, insanlığımız global anlamda medeniyet tutulması, yerel anlamda da köylüleşme ve mahalle baskıları ile yok olmaya sürüklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Medeniyet, Globalleşme, Türk Toplumunu, Mahalle Baskısı, Köylülük

MEDENİYET TUTULMASI¹

Dünya, medeniyetler arası diyalog ve medeniyetler çatışması teorilerinin çatışmasının sonuna gelmiş bulunmaktadır. Diyalektik anlamda tez ve antitez çatışmasının bir sonucu olarak medeniyet tutulması sentezine ulaşmış durumdayız. Nasıl ki, kaos evrenden güneşin çekilmesi ise, yeni sentez de dünyadan medeniyetin çekilmesidir. Aslında gelinen nokta, tam da medeniyetlerin sonudur. Medeniyetler arası mücadele, medeniyet nosyonunun doğasında olduğu gibi dünyayı aydınlatmak üzerine kuruludur. Bu bir savaş değil dünyayı aydınlatma yarışı, dünyayı ısıtma barışıdır. Bu yüzden, dünyayı aydınlatmakta yorulan bir medeniyetin yerini bir diğeri hemen almak zorunda kalmıştır. Eski medeniyete saygı, onun birikimlerini kullanma imkânı ve onun kaldığı yerden devam etme kararlılığı, bu yarış ve barışın ana ilkeleri idi. Her devredeş yeni bir değişim ve devinimi de özünde taşımıştır. Fakat hepsinin ortak özelliği, medeniyetin insanlığın ortak kültürü ve mirası olduğu bilinciyle hareket etmek ve bu mirasa ihanet etmeden devredecekleri medeniyet gelene kadar dünyayı aydınlatmaya devam etmektir. Çıkarıcı, bencil veya muhteris davranarak diğer medeniyetlere güç ve tehdit ile boyun eğdirmeye çalışmamak ve meşalenin ışığının sönmesine ve sıcaklığının kaybolmasına izin vermemek bu misyonun en önemli değerleridir. Medeniyet meşalesinin ışığını “öteki”leri aydınlatmak yerine kör etmek ve sıcaklığını ötekileri ısıtmak yerine yakmak için kullanmak medeniyet geleneğinin en önemli retleridir.

Bugün, medeniyet meşalesini elinde taşıyan Batı medeniyeti dünyaya bir medeniyet nosyonu taşıyıcısı olmak yerine, bir medeniyet dayatmacısı olarak tarih sahnesinde yer alıyor. Batı, medeniyet misyonunu ve inisiyatifini evrensel barış ve adaleti tesis etmek yerine, kendi hegemonik üstünlüğünü sürdürmenin bir aracı kılıyor. Bir medeniyet, hiçbir zaman bu kadar kendi sonu ile birlikte insanlık medeniyetinin sonunu birlikte hazırlamamıştır. Daha kötüsü, kendisi ile birlikte medeniyetin diğer yanında kendisine bu kadar benzeyen alternatif bir medeniyet yaratmamıştır. Bu aşamadan sonra medeniyet meşa-

¹ Geniş bilgi için Bkz: Halis Çetin, Medeniyet Tutulması, **Türkiye Günlüğü**, Sayı 87, Kış 2006, s.79-97.

lesinin devredilmesi sadece medeniyetin taşıyıcısını değiştirecektir. Medeniyetin adalet ve barış misyonunda, yolunda, yönünde ve yönteminde değişiklik olmayacaktır. Zaten, medeniyetlerin sonu dediğimiz şey, medeniyet meşalesini taşıyacak iradenin yokluğu değil, meşalenin alevinin yokluğudur. Tarihin hiçbir medeniyet devir sürecinde medeniyetin nasıllığı, niçinliğine galebe çalmamıştır. İnsanlık, evrensel bir niçinlik ve logos kayması yaşamamıştır. Medeniyet algılaması, hiçbir zaman bu kadar techne'nin epistemeye, nesnenin ideaya, gücün adalete galebe çalmasına teslim olmamıştır. Tin, hiçbir zaman bu kadar yabancılaşmamıştır.

Medeniyet tutulması dediğimiz, evrenden evrenselliğin veya dünyadan medeniyet güneşinin kaybolması sorunu tam da tarih ve medeniyetin tek bir medeniyet kaynağı ve sahipliğinin iddia edilmesi üzerine başladı. Medeniyet tutulması: mutlak doğrunun ve medeniyeti mutlak temsil etmenin tekliği inancının; medeniyetin ve hakikatin yegane temsilcisinin tek olduğu düşüncesinin; öteki veya alternatif medeniyet algılamalarının kategorik olarak kötü ve düşman ilan edilmesinin; medeniyeti, evrensel bir ideolojik ve hegemonik değer olarak ilan edip ötekileri buna itaate mecbur bırakılmasının; barış yerine savaşın bir diyalog türü olarak dayatılmasının; insanlığın kültürel ve yerel farklılıklarına saygı yerine tek kültürlülüğün hâkim kılınmasının evrensel bir değer olarak kabul gördüğü bir dünyada gerçekleşti.

MEDENİYET VE MAHALLE

Evrensel bir medeniyet anlayışı ancak evrensel bir insanlık nosyonu üzerine kurulabilir. Oysa evrenselin yerine inşa edilen ulus-devletler, onların egemen kültürünü temsil eden şehirler ve onların yerel kurucu araçları mahalleler bu nosyonu insanlık algısı yerine insan(lı)ğın kategorik ayrımları (ırk, din, mezhep, ideoloji) üzerine kurdu. Medeniyet ise yerelden evrensele, kişiden insana, farklılıkların çatışmasından farklılıklara saygıya doğru evrilmesi gereken anlayışa dönüştü. Medeniyet, insan olmanın yeterliği yerine tüm bu kategorik ayrımların gerekliliği üzerine inşa edildi ve her bir ayırım kendisini ancak öteki ayrıma rağmen ve karşı gerçekleştireceği inancına mahkum oldu. Medeniyet nosyonunun doğasında var olan medeni olmak (Latince politik olarak inşa edilmiş olan şehir anlamındaki civitas'tan türetilen civilization ve Arapçada şehir anlamına gelen Medine'den türetilen medeniyet) tam da var olan kategorik farklılıkları kabul ederek ondan daha aşkın ve üstün bir insanlık aşamasına geçişi anlatır. Çünkü **medeniyet bir sorun çözme yöntemidir**. Medeniyet adına üretilen her değer, ilke ve ürünün tek amacı insanlık sorununu medeni bir yol ve yöntemle çözmek için vardır. Medeniyetin doğurduğu, ulus-devlet, demokrasi, laiklik, anayasa, hukuk devleti, sosyal devlet vb. gibi

yöntemler, aslında bir sebep-sonuç ilişkisinin yöntemidir. Saygınlığı amacını gerçekleştirdiği sürece vardır ve amacından bağımsız bir gerçekliği ve saygınlığı yoktur. Din ve mezhep çatışmalarını önlemenin bir yöntemi olarak laiklik; kim, niçin, nasıl yönetecek, yönetici en meşru ve adil şekilde nasıl seçilecek ve denetlenecek sorunlarının bir çözüm yöntemi olarak demokrasi; insanlara din dışında bir kimlik verip tanımlamak ve meşruiyetin kaynağını Tanrıda değil de halkta aramak adına ulus-devlet; devletlerin halkını keyfi olarak yönetmesi için hukuk devleti ve anayasalar doğmuştur. Bu çözümlerin hiçbiri medeniyetin kendisi değildir. Medeni olan onların sorun çözme yeteneğidir. Medeniyet bir amaç, bu yöntemler ise birer araçtır. Amacı bırakıp araca tapınmak, onu yüceltmek veya onu kutsallaştırmak onların çözüm kapasitesini yok ettiği için medeniyet dışı bir algılamadır. Medeniyetin bir sorun çözme yöntemi olarak kabulü, insanlığın doğurduğu tüm sorunları yine insanlığa yaraşır şekilde çözme ahlakiliğinin (kendine yapılmasını istemediğini ötekine yapma) de kabulünü doğurur. Evlilikten eğitime, takım tutmaktan AB'ye girmeye, cem evinden başörtüsüne, imam-hatip okulundan ruhban okuluna, Türk haklarından Kürt haklarına vb., her türlü insanlık sorununu çözme yöntemidir. Bir toplumun medeniyet seviyesi de işte bu sorunları çözme yöntemi ve kapasitesi ile yakından ilgilidir. Bu yüzden medeniyet, nasıldan çok niçin üzerine inşa edilebilecek bir var oluş misyonudur.

Medeniyet, insanlık onuruna "herkes", insanlık oluruna "bizler", insanlık durumuna "kardeşler" diye bakmayı zorunlu kılar. Ve insan olmanın önüne hiçbir kategorik ayrımı ve "kişiliği" geçirmez. Örneğin evrenselin önüne yereli, şehrin önüne mahalleyi, mahallenin önüne köyü koyamaz. Medeniyet, köyden yola çıkarak mahalleyi, şehri, yereli ve evreni inşa etmeyi medeni bulmaz. Tam tersini, yani evrensellik iddiasından yola çıkarak yereli, şehri, mahalleyi, köyü inşa etmeyi de öngörmez. Çünkü medeniyet bir inşa değil bir yöntemdir (usül) ve usül esasa mukaddemdir. Medeniyet algılama sürecinde esas usülün önüne geçirdiğimiz en önemli sorun medeniyet tanımlamasına en dar ve en mikro alandan başlayıp bizzat sebebi ve sonucu yok etmektir. Medeniyet sorununu kategorik ayrımların darlığı ve sığılığı içinde boğmaktır. Bu da medeni olmanın tam da karşısına köylülüğü çıkarmaktır. Toplumumuz yatay olarak (techne) globalleşmeyi yaşarken dikey olarak (etik) köylülüğü yaşamaktadır (cep telefonu kullanmanın teknik ve etik kullanımı örneğine bakılabilir). Unutmamak gerekir ki köylülük bir mahalle kültürü değil bir yaşam felsefidir, tıpkı medeni olmak gibi. Medeniyet kültürünün karşısında köylülük kültürü bulunur. Bu bağlamda dünyamız global bir köye dönüşmüşken ülkemiz de yerel bir köylülük kültürünün istilasını altındadır.

KÖYLÜLÜK²

Dünyamız globalleşmekle, toplumumuz şehirleşmekle birlikte, toplumsal ve siyasal kültüre hâkim olan değer hala köylülüktür. Medeniyet tutulması yaşanan dünyamızda, kendi medeniyet iddiasını başka medeniyetlere ram olmakta arayan ülkemizde medeni olmak üzerine inşa edilen kendinden menkul hiçbir değer, ilke ve kurum yoktur. Medeniyet misyonundan yoksun bir ülkenin medeniyet nosyonundan mahrum şehirleri ve insanları olur. Niçinliğini kaybetmiş bir ülkenin tüm söylencesi nasıllıklar üzerine kurulur. Niçinlik inşa edememiş şehirler nasıllıktan beslenen köylülüğün istilasına uğrar. Ve köylülük her alanda çatışmacı bir kurgu ve komplo ile medeni olmanın barışçıl değerlerini yok eder. Çatışma kurgusu içinde doğal olarak bir diyalog arayışından, bir barış uğraşından değil bir monologdan, bir baskı hazırlığından dem vurmamak gerekecektir. Bu çatışma için söz, kalem ve hoşgörü yerine tehdit, silah ve horgörü kuşanmak gerekecektir. Farklılıkların farkında olarak "birlikte yaşamak" medeniliği yerine ötekini yok ederek herkesi "bizlikte yaşatmak" köylülüğünü koymak gerekecektir.

Türk toplumsal kültüründe, şehirli olmak, şehirliler tarafından medenileşmek, resmi ilişkilerle uğraşmak, statü ve rol peşinde koşmak ve kendini daha iyi gerçekleştirmek özellikleri ile olumlu olarak tanımlanırken; köylüler tarafından, geçmişini unutmak, görmemişlik, gösterişçilik ve ukalalık özellikleriyle olumsuz bir şekilde nitelendirilmektedir. Köylü olmak ise, köylüler tarafından, mert olmak, misafirperver olmak, dayanışmacı olmak, dobra dobra olmak gibi olumlu özelliklerle anlatılırken; şehirliler köylülüğü, geri kültürlü olmak, kaba olmak, kurnaz ve çıkarıcı olmak, cimri olmak, inatçı olmak, yalancı olmak, dedikoducu olmak ve hasis olmak gibi kötü/olumsuz özelliklerle nitelendirirler. Fakat unutulmamalıdır ki, köylülük bir coğrafi, yerleşim yeri veya toplumsal bir birlik alanını ifade eden bir kavram değil, bir yaşam felsefesidir. Nice şehirli, nice okumuş, nice zengin, nice siyasetçi, nice büyük adam da bu kültürün, bu yaşam felsefesinin bir üyesi olabilir.

Türk toplumsal yapısı içerisinde, bu iki kültür arasındaki çatışmanın birçok boyutunu hayat içerisinde görmek mümkündür. Özellikle, *şehire düşenin başına gül, köye düşenin başına kül elendiği* bu kültür yapısı içerisinde, köyden kente göçlerle artan köylülük kültüründeki yayılma, bu çatışmaları geniş bir alana taşımıştır. *Şehirliyi ad yıkar, köylüyü inat* sözünde de özetlendiği gibi, şehirli için gösteriş (gibi görünmek), köylü için inat/direnış (gibi kalmak) iki

2 Geniş bilgi için Bkz: Halis Çetin, **Türk Toplum Sözleşmesi: Siyasetin Sosyolojik Temelleri**, Lotus, Ankara, 2004.

kültürün ana özellikleri olarak ortaya çıkmaktadır. Aslında, bu farklı köylülük, her iki kültürün de bir birine güvensizlik duymasının işaretidir. Köylüler; *şehirde eşekler bile makamla anırır; şehirde tavuk olup gıdaktamaktansa, köyde horuz olup ötmek yeğdir* sözleriyle şehir kültürünü eleştirirken; şehirliler de köy kültürünü; *köylüden evliya, koyma avluya; kurttan korkma, köylüden kork* sözleriyle küçümsemekte, *ölsek de şehirde, kalsak da şehirde; evli evinde, köylü köyünde gerek* ifadesiyle de şehirlere gelmelerini istememektedirler. *Kendi köyümün küllüsü, başka köyün güllüsünden iyidir; azığın kendi evinden, dostun kendi köyünden* sözleriyle, yerel kültürünün tutuculuğu ile birbirine bağlanan köylüler, şehirlerde, bürokraside, çetelerde, siyasette, ekonomide, sivil olmayan toplum kuruluşlarında, derneklerde, vakıflarda birbiriyle kayırmacılık ve yandaşlık ilişkileri içerisinde, kapalı toplumsal birlikler şeklinde yaşarlar. Şehirlerde bile kendi köylerini, mahallelerini kuran, bu köylülük kültürünün ve tutuculuğun göçle birlikte yayılması, köylüleri şehirlileştirmekten ziyade, şehirleri köylüleştirmeğdir. “Gibi kalmak” kültürü, “gibi görünmek” kültürüne egemen olmaktadır. Veya yukarıda belirttiğimiz gibi medeni bir kültür üretememiş şehirlerin yarattığı kültürel boşluğu kendi yağma kültürleriyle doldurmaktadırlar.

Daha önce de belirttiğimiz gibi köylülük bir yerleşim kültüründen ziyade, bir hayat felsefesidir. *Kendi köyümün küllüsü, başka köyün güllüsünden iyidir* anlayışı, bu hayat felsefesini en iyi özetleyen ilkedir. Burada, köylülük felsefesini yansıtan ilke, bir insanın kendi köylüsünü tercih etmesi değil; liyakat, başarı, nitelik, hak ediş, kurumsallık, formel ilişkilerdeki objektif kriterler yerine, “kendi/hem”e ait bir subjektif değeri ikame etmesi ve bu değerle, bu değer içinde “hemhal” olmasıdır. Nitekim köylülük kültüründe “hemköycülük”, nasıl bir ilke ise, şehirlerde de “hemşehricilik” aynı ilkenin şehir kültürüne yansımasıdır. Birçok kurumda, birçok ilişki biçiminde, birçok iktidar paylaşımında karşılaştığımız gibi, eğer bir insan “kendi ırkımın” (hemırkçılık), “kendi dinimin” (hemdincilik), “kendi mezhebimin” (hemmezhepçilik), “kendi cemaatimin” (hemcemaatçilik), “kendi partimin” (hemparticilik), “kendi soyumun” (hemsoyculuk), “kendi ideolojimin” (hemideolojicilik) *küllüsü*, tüm “başka” gerçekliklerin (ötekilerin) *güllüsünden daha iyidir* anlayışı içinde hareket ediyorsa, işte köylülük kültürü budur. Ve bu kültür, Türk toplumsal ve siyasal kültürünün tüm ilişki alanlarına sirayet etmiş, hayat felsefesi haline dönüşmüş bir toplumsal sözleşme kuralı niteliğindedir. Bu kural, Türk siyasal ve toplumsal kültürünün en önemli açmazını da özünde barındırır. Çünkü siyasal ve toplumsal olarak “hem” kavramının ve kültürünün karşısında “öteki” olgusu (“öteki hem”ler) vardır. Medeniyet kültürünün gerektirdiği; insan olmak; bireysel karar ve çıkar rasyonalitesi ile hareket etmek; bireysel tercihlerini temsile ve katılıma dönüştürmek; toplumsal, siyasal,

ekonomik sınıf, grup, baskı grubu, dernek vb. aracılığı ile hak ve özgürlük örgütlenmelerini (sivil toplum) ve mücadelelerini gerçekleştirmek gibi ilkeler, bu "hemcılık" kültürü içinde ya yok olur, ya da "öteki hem"leri yok etmek için mücadeleye dönüşür. Bu mücadele ortamında çıkarsal veya fikirsel "hem"cilik olmadığı için medeniyetin olmazsa olmaz aktörleri olan sivil toplum kuruluşları olmaz. Sivil toplum kuruluşlarının, bu "hemcılık" kültürü içerisinde erimesine koşut olarak, bu kuruluşların yerini, köy, kasaba, şehir vb. gibi "yardımlaşma ve dayanışma" birlikleri/kuruluşları alır. Son tahlilde, Türk siyasal ilişkilerini belirleyen şey bu "hemcılık" kültürü ve bu kültürü oluşturan çıkarıcılık ve "köylü kurnazlığı/zekası"dır. Kendi çıkarı için, toplumun geri kalanının ne düşündüğünü önemsememek; şehirlinin yapamadığı kurnazlıkları, utanma duygusu olmadan yapmak (kuyruklarda basit gerekçelerle kaynak yapmak, bir çıkarı kimseyle paylaşmadan sonuna kadar soğurmak, kafalarına kuma sokup, kimsenin kendilerini görmediğini bilmiyormuş gibi görünmek, haksızlıklarına itiraz edildiğinde, köylülüklerini kullanmak, her sakala bir tarak uydurmak, iyi niyeti suiistimal etmek); kendi çıkarlarına olan bir nemalanmada, başkalarının hak ve hukukunu gözetmeyip, kendilerine bir zarar dokunduğunda hak ve hukuk abidesi kesilmek ve hak ve hukuku kendi işlerine yaradığı zaman sahiplenmek; incir çekirdeğini doldurmayan meseleleri abartıp, kavgaya dönüştürmek; hiçbir şeye zamanında itiraz etmeyip, olaydan sonra "şöyle diyecektim, şöyle yapacaktım, amma!", diyerek söz ile "aslan kesilmek" veya "yağmasa da gürllemek" gibi özellikler köylü kültüründe hakim olgulardır. Köylülük kültürünün meşrulaştıramayacağı hiçbir davranış yoktur. Köylülerin en çok şikayet ettikleri şey, en çok yaptıkları şey; en çok yaptıkları şey de en çok şikayet ettikleri şeydir. Köylülükte şikayet kültürü, yapılanları gizlemek için kullanılan bir zeka oyunudur. Ötekini kendi yaptığı davranışlardan bilgisiz sanma (sandığını sanma), ötekini kendi çıkarları için kullanma, yaptığı iyiliği başa kakma, ötekinin iyi niyetini suiistimal etme, güce tapma ve eline güç geçtiğinde gücü kötüye kullanma özellikleri de bu kültürün ürünüdür. Bu yüzden köylülük kültür toprağında yetişen en önemli ürün güce tapınmadır.

GÜCE TAPINMA³

Türk siyasal kültüründe güçlüye tapınmak gibi yanlış gözlemlenen olgunun yerine güce tapınmak esastır. Türk toplumu/bireyi, kendi başına güçlü olmak veya gücü elinde bulunduranlarla sınıfsal, etnik, dinsel, ideolojik vb. çatışma

3 Geniş bilgi için Bkz: Halis Çetin, *Türk Toplum Sözleşmesi: Siyasetin Sosyolojik Temelleri*, Lotus, Ankara, 2004.

içerisinde kendini ifade etmek yerine gücün, güçlünün yanında yer almayı, ona göre ve yönelik konum ve tavır belirlemeyi önceler. Türk toplumu/bireyi güç karşısında, eli kolu bağlı kalarak ona itaat etmekten başka yol olmadığına inanır. Güç, toplumsal ilişkilerde olduğu gibi, siyasal ilişkilerde de Türk toplumunun davranışlarını belirler. Bu yüzden, güç elde etme mücadelesi, güçlüye yalakalık yapma yarışı, gücün gözüne girme telaşı, güçten rant elde etme çabası, Türk toplumunun en belirgin siyasal davranışları arasındadır. “*Yalakalığın sınırı yoktur*” sözünün toplumsal ve siyasal alanda çok güçlü kaynakları ve göstergeleri vardır.

Türk toplumu, güce, zor ve baskı aracı olarak, öteki insanlara istediğini yaptırabilme aracı olarak bakar. Böyle olunca da, bu baskı ve zora karşı itaat kültürü artmaktadır. Zorun, itaat edilmediği takdirde, daha kötü yöntemlere başvuracağı korkusu ile Türk toplumu, güce itaat etmeyi meşrulaştırıcı yöntemlere sığınmaktadır. Güç karşısında güçlenmek, birleşmek ve ona karşı “direnme hakkı” elde etmek veya bu hakkı kullanmak yerine, gücün zorbalığını, zulmünü ve haksızlığını meşrulaştırır. Bu yüzden, Türk toplumu için, *beterin beteri var* ihtimali ile tüm beterele sabır, şükür ve itaat göstermede sınır yoktur. Türk siyasal kültüründe, gücün elde edilmesi, gücün bir baskı ve ötekini yok etme aracı olarak kullanılması, gücün iktidarın nimetlerini paylaşırma alanı olarak görülmesi *elinden gelene yar helal olsun; yapmanın yanına, yaptığı kar kalır; alta kalanın canı çıksın* konsensüsü içerisinde toplumsal meşrulaştırmaya dönüşür. Bu açıdan bakılınca güç, iktidar, devlet, siyasal ilişkiler ve ahlak gibi olgulara bakış ve yaşayış felsefesi açısından, Türk siyasal kültürü ile Türk toplumsal kültürü bir vadinin iki yamacı, bir elmanın iki yarısı gibi birbirine benzemektedir. Bu hayat felsefesinin sirayet etmediği hiçbir kesim yoktur. Hepsi de zayıfken mazlum, güçlüyken zalimdir. İtiraz ettiği tek şey gücün kendisinde olmamasıdır. Gücü, istemenin en önemli nedeni de zayıfken kendisine yapılan zulmün intikamını almaktır. Adaleti savunanlar her zaman geçici olarak zayıflığa düşmüş olanlardır. Mahalle baskısı olarak hayata yansıyan her durum geçici olarak güçlenmenin doğurduğu intikam alma durumudur. Her mahallenin güçlü iken mağrur, zayıfken mazur olmasının sebebi de budur. Bu yüzden Türkiye’de mahalle baskısı bir sonuçtur, sebep ise güce tapınmadır.

Türk siyasal kültürü, güce tapınmanın en önemli boyutu olarak gücü ihtişam ve görkemlilik ile örtüştürür. Türk siyasal kültüründe, gücün nitel değerlerinden ziyade nicel değerleri ön plana çıkarılır. Gücün “niçin”liğinden çok “nasıl”lığı, Türk toplumsal ve siyasal kültürü için daha önemlidir. Gücün meşruluğu, adillliği, haklılığı, hukukiliği gibi niteliklerden çok, kurumsal yapısı, cesameti, görkemi, büyüklüğü, uzunluğu, yaşı, sayısı gibi nicelikler Türk siyasal ve toplumsal kültürü için daha önemlidir. Örneğin, Türkiye Cumhuri-

yetin yaşı, onun sağladığı hak ve özgürlüklerden; Türk bayrağının uzunluğu (3,5 km ile dünya rekoru kırılmıştır), onun altında yaşayanların mutluluğundan; bir kamu binasının ihtişamı, içinde verilen hizmetten; bir anıtın, bir kurumun, bir heykelin cesameti, görkemi ve ihtişamı, Türk toplumsal ve siyasal kültürü için onun topluma sağladığı fayda, mutluluk, rıza ve değerden daha önemlidir. Bu kaba güç ve nicelik tapınması, Türk toplumunda bireyin var olmasının ve kendini ifade etmesinin önüne geçmektedir. Bu görkemliliğe tapınma ritüelleri içerisine hapsolan bireyler, güce yüklenen anlamdan ziyade, güce tapanların yok oluş/yok edici dünyası içinde kaybolur.

Tüm bu gücün niceliksel görkemliliği altında, devlet ve kamu gibi imgeler kendine özgü saygı ve korku yaratmaya yönelik semboller olarak güç hiyerarşisi içinde yer alır. Devlet nitel değerlerinin olmadığı veya kabul edilmediği yerlerde, bu ihtişamdaki güç alır. Aslında bu durum, gücün bir mitos olarak yükselmesidir. En büyük güç olan devlet, bu mitos aracılığıyla, gücünü bu cesamete özdeşleştirerek toplumsal itaat sağlar. Özellikle, toplumsal alanda, devlet kurumları, "kapı" (Bab-ı Âli), "kale", "dergah" (Dergah-ı Mualla), "saray" (Hükümet Sarayı), "konak" (Hükümet Konağı) gibi güç, ihtişam ve görkemlilik kavramlarıyla adlandırılır. Toplum, devletin kapısını, bir iktidar ve güç kapısı; ekmek, iş, kuvvet, itibar, yardım, minnet kapısı olarak görmektedir. Bu görkemliliğe tapınma ile Türk siyasal kültürü, "gibi olmak", "göre olmak" özelliklerinin yanına "mış gibi görünmek" sembolizmini de eklemiştir. Tüm topluma yayılan bu özellik içerisinde, birey-birey, birey-toplum ilişkilerinde de güç ile cesamet özdeşliği çok yaygın ve yoğun bir ilişki biçimi olur. *Gücü gücü yetene* ilkesine indirgenen toplumsal ilişkiler, siyasette *güç gösterisine* dönüşür. Bu yüzden her kesim devletin bu gücünü ele geçirmenin peşinde koşar.

Türk siyasal kültüründe devlet, çok güçlü bir devletçilik geleneğine sahip olduğu için, her türlü çıkar bölüştürme mekanizmalarını elinde bulundurmaktadır. Devlet kapısı, güç ve çıkar kapısı olarak değerlendirilmektedir ve toplumsal alanda partilerin rolü de kendi yandaşlarına bu gücün ne kadarını dağıtabildiği ile ilgilidir (Patates destekleme alımlarından borç alım ihalelerine, özelleştirmeden devlet arazilerinin tahsisine, memur ve işçi kadrolarından yol, sağlık, eğitim vb. ihalelerine, kömür ve gıda yardımından burs paralarına kadar). Sonuçta, toplumun/bireylerin günlük, sıradan ihtiyaçlarının karşılanmasında dahi devlet en önemli güç ve çıkar imkanı sunmaktadır. Toplumsal kültür alanı için, gününbirlik, sıradan ama hemen ulaşılabilir bir çıkar, uzun vadeli projelerden ve ulusal politikalarından daha değerlidir. *Binmeyeceği eşeği beslemeyen/oy vermeyen* Türk toplumunun, devlet ile çıkar ilişkilerinin en yoğun yaşandığı (vaatler, pazarlıklar, söz ve sözleşmeler) seçim dönemlerinde, partilere oy verme davranışlarını/tercihlerini genel/makro/uzun

vadeli politik düzenlemelerden (devlet politikaları) veya ideolojik tercihlerden ziyade, kendisine sağladığı özel/mikro/kısa vadeli fayda (ekonomi/toplum politikaları) imkanları belirlemektedir. İnsan hakları, özgürlükler, demokratik nitelikler, Türk siyasal kültüründe, gerçekten yoksun, lüks talepler olarak değerlendirilir. Bir Türk seçmeni için oğlunun işe girmesi, Türkiye'nin AB'ye girmesinden veya ekmek fiyatları, bireysel hak ve özgürlükler, uluslararası alanda güçlü devlet olmak veya kişi başına düşen milli gelirin artmasından daha önemli bir sorundur. Sorunun devamı ise daha irrasyonel olarak "minnet" ve "vefa" duygularından beslenir.

Güce, bireye veya gruba sağladığı fonksiyonlardan ve faydalardan ziyade, bizzat güç olarak yönelinmesi gücün fetişleştirilmesine ve güce tapınmaya yol açmaktadır. Güç, kişiye ve topluma sağladığı fayda için değil, ötekinin üzerinde egemenlik sağladığı için değerli hale gelmeye ve siyaset böyle okunmaya başladığı zaman siyasetin amacı ötekileri yok etmek üzerine kuruludur demektir. *Hüküm güçlüdür; gücü, gücü yetene* anlayışı içerisindeki Türk siyasal kültüründe, güç yetirmek, ezmek, sömürmek değil, zayıf kalmak, ezilmek, sömürülmek daha büyük bir suçtur. Hayatın doğal kanununun, Darwinizmi çağrıştırır bir biçimde, *gücü, gücü yetene; büyük balık, küçük balığı yutar; çivi, çiviye söker* kuralına indirgendiği bu kültürde, güç, "ayakta kalmak" amacı için ötekilerinin "ayağını kaydırmanın" aracına dönüşür. Eline geçen en küçük gücü, öteki üzerinde baskı kurmanın ve ona hakim olmanın bir aracı olarak algılayan Türk insanı, küçük rütbe yükselmelerinde, küçük makam yükselmelerinde, küçük siyasal güç kazanmalarında bu gücü, olduğunun çok yüksek bir çarpanı ile kullanmaktadır.

Hüküm güçlüdür (galibindir); gücü gücü yetene; bir edene, bir eden bulunur; güç ile almak var, güç ile vermek yok anlayışının beslediği bir diğer önemli toplumsal yasa, gücün fetişleştirilmesinden kaynaklanan hukuk, iktidar ve siyaset ilişkisinde, hukukun gücünün işine gelen şey olduğu inancıdır. Türk siyasal kültüründe, hukukî düzenlemeler ve hukukun kendisi, gücü elinde bulunduran iradenin toplumu düzenlemesinin ve kontrol etmesinin aracı olarak ortaya çıkmış çok önemli bir *galibiyet* aracıdır. Hukuksal teamüller ve kanunlar, meşruiyetini toplumsal rızadan değil, güçten aldıkları için, Türk toplumsal kültüründe, hukukî düzenlemelere yönelik ciddi bir güvensizlik vardır. Siyasal haklar ve özgürlüklere de yine aynı bakış açısı, bu olguların sadece kendisi veya kendi topluluğu için istenen bir güç aracı olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bu yüzden, Türk siyasal kültüründe haklar ve özgürlükler tüm bireylere veya topluma yönelik genel değil, özel bir imtiyaz alanıdır ve bir hakka sahip olmaktan çok, ötekinin o hakka sahip olmaması veya ötekine hak tanımamak mücadelesi şeklinde okunmaktadır. Bu hakları talep edenler veya

elde edenler, onlara bir güç ve imtiyaz olarak baktığı için kıskançlık ve düşmanlık içerisinde ötekileri bu haklardan yoksun bırakmanın yollarını aramaktadırlar. Zaten, Türk siyasal geleneğinde “hak” kavramı yerine “lütuf” kavramı egemendir.

Siyaset, ötekileri yok etmekle birlikte, ötekileri terbiye etmenin bir aracı olarak algılandığında ise uzlaşma ve diyalog kültürünün yerini çatışma ve monolog almaktadır. Türk siyasetine egemen olan “siyasal monolog” geleneğinin beslendiği kaynak da burasıdır. Siyaset ötekiler üzerinden söylem ve eylemlerin meşrulaştırıldığı bir arenaya döner ki, propaganda ve ajitasyon politik dile egemen olur. Ötekilerin kötülüğü üzerinden iyilik aramak ve ötekilerin aciziyetinden iktidar beklemek siyasal alanın rasyonel kurgularını iğdiş eder. Ayrıca, devlete ve devlet kültürüne bağımlılık dışında iddiası olan partiler, siyasetin bu eğilimi içerisinde terbiye edilerek sisteme entegre edilir. Sisteme entegre olma süreci beraberinde ikiyüzlülüğü, takıyyeyi ve meşruiyet bozumunu getirir. Doğal olarak da siyasete hakim olan yöntem, ötekilere güvenmemek ve iki yüzlü olmak davranışlarıdır.

Türk siyasal kültürüne egemen olan ikiyüzlü siyasetin en önemli nedenlerinden birisi de, daha önce de bahsettiğimiz gibi, siyasal iktidara bir güç mücadelesi ve ötekilere boyun eğdirme anlayışı olarak bakılmasıdır. Türk siyasal kültüründe siyaset, iktidarın çeşitli güç odakları arasında “devr-i daim” bir düzeneğini temsil etmektedir. Bugün siyasete ve iktidara hakim olan egemen güç, yarın, güçten düşebileceği gibi, bugünün güçsüzleri yarının egemenleri olabilir ihtimali, Türk siyasetinde çok önemli bir denge aracıdır. Bu inanç sayesinde, iktidardakiler ellerindeki geçici gücü sonuna kadar soğurup, ötekileri tahakküm altında tutmanın ve kendi iktidarını sürekli kılacak çıkarların dağıtımını öncelerken, ötekiler de iktidarın nasıl olsa bir gün el değiştireceği inancı ile kurulu düzene itaatte kusur etmemektedir. Ancak, iktidar el değiştirdiğinde de, roller tamamen değişmekte, siyaset yeni iktidarın eski iktidardan intikam alma aracına dönüşmektedir. Bu bağlamda da, **devletin “görünmez eli” ile gasp edilen ötekinin haklarını çiğneyen şey geçici olarak berikileştirilmişlerin “görünür ayak”ları olmaktadır.** Bu ilişki biçiminde de toplumun her kesimi görünmez eli bırakıp görünür ayak ile kavgaya tutuşup, bir gün ötekilikten çıkıp beriki olduğunda alacağı intikamın hesabını yapmaktadır.

Türk siyasal kültüründe siyasete ve iktidara “intikam ateşi” gözü ile bakılması, bir tarafta gücün fetişleştirilmesine, bir tarafta itaatin sürekliliğine ve meşruiyetine, diğer taraftan da intikam ateşini devamlı besleyen kin ve nefret duygularının topluma hakim olmasına yol açmaktadır. Türk siyasetinde, tarihsel çatışmaların da kaynaklık etmesiyle neredeyse birbirine kan davası gütmeyen siyasal akım ve taraf yok gibidir. Bu yüzden, Türk siyasal kültü-

ründe, siyaset, “kan davası” olarak da algılanır. Birbirinin kanını dökmemiş siyasal taraflar olmadığı gibi, devletin de kanını dökmediği hiçbir siyasal akım tarafı (sağ-sol) yoktur. Sadece, kabile ve aşiret kültüründe (köylülük) görülebilecek bu kan davası siyaseti, Türk siyasal kültüründe yalnızca iç siyaset malzemesi olarak görülmez, aynı zamanda bir dış siyaset malzemesi olarak da başta komşu ülkeler olmak üzere, neredeyse tüm dünya Türk toplumunun “kanlısı”/kan davalısı olarak okunur. *Keser döner, sap döner, hesap bir gün bize de döner* anlayışıyla, hem itaatın, hem de intikamın beslendiği Türk siyasal sistemi, neredeyse hem ideolojilerin (sağ-sol), hem partilerin, hem de liderlerin intikam savaşının arenası gibidir. Bu yüzden, seçim mitingleri, seçim söylemleri, lider isimleri (şef, baba, karaoğlan, mücahit, başbuğ, yiğit, delikanlı), tamamen bir savaşa hazırlık ve savaş sloganlarıyla doludur. Türk siyasetinde, bir gün iktidar sırası bize de gelecek beklentisi içinde savaşa hazırlanan, bu inançla yaşayan onlarca parti vardır. Savaş da kaçınılmaz olarak dost-düşman, bizler-onlar, öteki-beriki ayrımına ve her ne surette olursa olsun ötekileri yok etme stratejilerine dayanır.

ÖTEKİ⁴ VE MAHALLE BASKISI

Türk siyasal kültürüne egemen olan, *Türkün Türk'ten başka dostu yoktur* ifadesi ile özetlenen “öteki”leri tehdit algılaması, Türk toplumsal kültürüne de hakimdir. Siyasal literatürde kullanılan “öteki” tanımlaması, toplumsal kültürde “el/eloğlu” olarak adlandırılır ve güvenilmez, ikiyüzlü, düşman olarak tanımlanır. Bu tanımlamalar, bireylerin psikolojilerinde “el/öteki” ile ilişki kurmayı, ona güvenmeyi, onunla ortak davranış ve tutum birliği içerisinde hareket etmeyi engeller. Yine bu ilişki biçimi, öteki aile, öteki aşiret, öteki ırklar, öteki mezhepler, öteki dinler, öteki partiler şeklinde belirginleşir. *Domuzdan post, gavurdan dost* olmayacağına inanan Türk toplumu, yabancı her türlü olguya, değere ve ilişkiye güvensizlikle bakar. Türk toplumu atalarından aldığı; *ele güvenme, bele güven; düşmanın tuzağı, ayağının dibindedir* kuralları sayesinde devamlı “teyakkuz” halindedir. Aslında, amaç yekpare bir toplumsal yapı yaratmak, bu yapı içerisinde toplumsal birlik ve beraberliği sürdürmek ve bunu tehdit edecek unsurları toplumsal ve siyasal alandan dışarı atmaktır.

Toplumsal düzeni sağlayan, toplumun güvenliğini temin eden devletin, güçlü olması ve devamı için, Türk toplumsal kültürü, devlet içinde birlik ve beraberliğe önem verir. Devleti en büyük ihtiyaç olarak kabul eden Türk top-

4 Geniş bilgi için Bkz: Halis Çetin, *Türk Toplum Sözleşmesi: Siyasetin Sosyolojik Temelleri*, Lotus, Ankara, 2004.

lumunda, bu ihtiyacın ana nedeni de devletin bu birlik ve beraberlik düzenini korumasıdır. Her türlü insan hakları talepleri ile devletin ve toplumun birliği, bütünlüğü aynı anlamda değerlendirilir. Bu yüzden, tüm siyasal ideolojiler ve partiler kendilerini devlet ideolojisinin bir parçası (party) olarak kabul ederler. Tüm siyasal hareketler, meşruiyetlerinin kaynağını devlette ararlar, onda bulurlar, onda olduğunu iddia ederler. Böyle olunca da, tüm ideolojilerin hem kaçacağı hem de sığınacağı liman devlet olmaktadır. Devletin gövdesini oluşturduğu siyasal bir bedenin sağ ve sol kolunu temsil eden bu hareketler, toplumun bir hak ve çıkar arayışının değil, devletin toplumu düzenlemesinin ideolojik araçlarına dönüşmektedirler. Bu bağlamda, toplum ile devlet arasındaki birlik ve bütünlüğü tehdit ettiği inanan her şey devletin yıkılması ve bölünmesi korkusu çerçevesinde değerlendirilerek, sadece devlet alanının değil siyaset ve sivil toplum alanının da dışına atılır. Bu anlayışın beslediği çok önemli bir kültürel miras da, her türlü iç ve dış “öteki” unsurun Türk birlik ve beraberliğini bozucu, bölücü, yıkıcı olarak kabul edilmesidir. *Türk’ün Türk’ten başka dostunun olmadığını; suyun uyuyup düşmanların uyumadığını* düşünen Türk toplumu, öteki unsurların hepsini, bireysel alandan olduğu gibi, toplumsal ve siyasal alandan da dışlamaya çalışır. Bu dışlama sürecinde, *ya düşmana dayak gerek, ya da düşmandan irak gerek* anlayışı içerisinde Türk siyasal kültürü, her türlü güç ve güvenlik algılaması içerisinde düşmanlarını ya yok eder, ya egemenlik (kontrol) altına alır, ya da onu her türlü güç ve iktidar alanından uzaklaştırır. Devamlı bir teyakkuz ve tehdit algılaması içerisinde, kurulu düzenin bozulacağına olan korku, Türk toplumsal kültürünün tüm davranış kalıpları içerisine sinmiştir. Özellikle, dış ilişkilerde ve yabancı/el/öteki milletlerle ilişkilerde, Türk siyasetine egemen olan mantık, kimseye güvenmemenin getirdiği “komploculuk”tur.

Türk toplumsal kültürünün en belirleyici özelliği olan birlik ve beraberlik anlayışı, siyasal kültürün de şekillendirmesi ile bütünlüğe dönüşür. Türk toplumu, bütünleşmiş bir birlik ve beraberlik içerisindedir. Bütünleşme ifadesinin tam karşılığı ise, “Biz” olma ve “Mahalle”dir. Buradaki mahalle olgusu tıpkı yukarıdaki köylülük olgusu gibi coğrafi bir nitelime değil bir hayat felsefesidir. Nasıl ki; *yalnız taştan duvar olmazsa; baş başa bağlanır, baş devlete bağlanırsa; nerde birlik, orda dirlik varsa, “Biz”likte/mahallede de dirlik, güven, solumsuzluk ve rahat vardır. Göniün yufka yerinden delineceğine; ipin inceldiği yerden kopacağına* inanan Türk toplumu, toplumsal birlik ve beraberliği zedeleyecek her türlü yufkalığı ve inceliği tehdit olarak görür. Türk insanı, “Ben” olmaktan (birey olmaktan) korkan, kendisini benlik ve kişilik mücadelesi içerisine sokmaktan çekinen bir doğaya sahiptir. Ötekine güvenmemenin sonucu olarak kendine de güvenmeyen Türk insanı, tüm “Ben”liğini, “Biz”lik içeri-

sinde eritir. "Biz" kavramı içerisinde, sayısız "Ben"ler, benlikler gizlidir. Aslında sayısız "Ben" parçaları, "Biz" bütünlüğünün içerisinde saklanmıştır. Kendisini ben (birey) olarak ifade edemeyen, gerçekleştiremeyen, bilgiye, birikime, cesarete sahip olmayan sayısız "Ben"ler, "Biz"lik içerisinde erimektedir. Birey olmak mücadelesinin zorluğu ve birikiminden korkup "Biz"e sığınan (gizlenen/saklanan/kaçan) Türk insanı, "Ben"e ait tüm sorunlarını, isteklerini, tutkularını, tatminlerini, değerlerini, çıkarlarını, dürtülerini, tepkilerini, sevgi ve nefretlerini "Biz"e yükleyerek, "Biz"i "Ben"leştirir. Her "Ben" kadar "Biz" kültürü olmasına rağmen, "Biz" artık tek bir kütle, tek bir "Ben" gibi hareket etmektedir. *Ben demenin şeytan işi olduğuna; benlik davası gütmenin şeytana yakışacağına; ben demekle imanın bir arada olamayacağına* inanan Türk toplumu, tüm "Benlik" değerlerini "Bizlik" içerisinde eritir. Varlığını ve benliğini, yokluğa ve bizliğe armağan eden Türk insanı, aile, aşiret, soy, toplum, millet, cemaat, örgüt, devlet gibi biçimleriyle bir "Bizliğin/kollektivitenin veya "mahallenin" içinde yok olmaktadır. Bu yok olma, bir zorunluluktan öte, sanki bir tercih gibidir. Türk insanı, küçük kitle organizasyonları, mitingler, protestolar, gösteriler, spor karşılaşmalarında, hatta normal hayatının birçok alanında bir kitlenin parçası imiş gibi davranmaktadır. Türk insanı, tek başına (birey) iken bile, bir bütünlük (kitle-kütle) gibi hareket edebilmektedir. Bu yüzden, Türk insanını bir araya getirmek her ne kadar zor olsa da, bir araya getirdikten sonra istenilen yere ve yöne götürmek oldukça kolaydır. Özellikle, çoğunluğun yıkıldığı yere azınlığın yıkılması, azınlığın çoğunluğun gücüne tabi olması gibi konularda Türk toplumu oldukça uyumludur. *Aza sormuşlar: -Nereye?, -Çoğun yanına, demiş; az, çoğa tabidir; az, çoğa taş atamaz,* gibi atasözleri Türk siyasal kültüründeki kitle psikolojisinin en iyi göstergesidir. Türk siyasal tarihi, bu konudaki örneklerle doludur.

Aslında, *nerde birlik, orda dirlik* anlayışı; vurguyu hem bir ve bütün olmaya, hem de birlik ve beraberliğin düzen (dirlik) ve istikrar içerisinde olması gerektiği inancına yapmaktadır. Bu inancın inşa edildiği alanlar ise mahalle adı verilen kapanma birlikleridir. Mahallenin/dirliğin (düzenin) karşısında yer alan, kaos ve anarşi durumu, (yekpare toplum modelini tehdit eden her türlü çoğulculuk) Türk siyasal kültürünün en büyük korkusudur. Bu anlayış, birlik ve beraberliği düzen ve istikrar adına yüceltirken, kaosa neden olabilecek, birlik ve beraberliği bozucu her türlü değer ve olguyu da toplumdan ve siyasadandan atmak gerektiği inancını besler. Türk siyasal kültürü açısından da, birlik ve beraberliği yıkacak, düzen ve istikrarı bozacak en büyük tehdit ise; çokluktur. *Nerde birlik, orda dirlik* yaşam felsefesinin tam karşısında *nerde çokluk, orda b.kluk* felsefesi yer almaktadır. Bu ifadedeki çokluktan kasıt toplumsal literatürdeki başıboş kalabalıktan ziyade, çok seslilik, çok kültürlülük, kısaca

çoğulculuk (plüralizm) iken; yine aynı ifadedeki b.kluktan anlamamız gereken şey ise, birlik ve beraberliğin yıkıldığı, düzen ve istikrarın bozulduğu kaos ve anarşi durumudur. Türk siyasal kültürü, birlik ve beraberliği koruma, düzen ve istikrarı bozdurmama sendromu (korkusu) altında, çok sesliliğe, çok kültürlülüğe, çoğulculuğa (plüralizme) geçit vermemekte; bu sendromun gölgesi altında kaosa yol açabilecek bütün çoklukları (ötekileri) toplumsal ve siyasal alandan dışlama eğilimi göstermektedir. Doğal olarak, bu kültürel kapanmanın sonucu olarak da, Türk siyasal ve toplumsal kültürü, “açık toplum” yerine, “kapalı toplum” kültürünün tüm özelliklerini üzerinde taşımaktadır. Bu toplumsal ve siyasal konsensüsün ürünü olarak da devlet evrensel medeniyete, millet medeni olmaklığı kendini kapatır.

ÇÖZÜM; ÖTEKİLERİN ÖTEKİLERİ

Evrensel bağlamda artık, medeniyetin iki yakasında da tarih ve medeniyetin tek bir medeniyet kaynağı ve sahipliğinin olduğunu, onun da kendisi olduğunu iddia eden ortak dil ve yöntemle hareket eden, aynı amaca yönelmiş iki medeniyet algılaması var. Her iki algılamada da, mutlak doğrunun ve medeniyeti mutlak temsil etmenin teklifi inancını; medeniyetin ve hakikatin yegane temsilcisinin kendisi olduğu düşüncesini; öteki veya alternatif medeniyet algılamalarının kategorik olarak kötü ve düşman ilan edilip yok edilmesi gerektiğini; medeniyeti, evrensel bir ideolojik ve hegemonik değer olarak ilan edip ötekileri buna itaate mecbur bırakılmasını; barış yerine savaşın, “ya bendensin, ya da düşmanımsın” monologunun dayatılmasını; insanlığın kültürel ve yerel farklılıklarına saygı yerine tek kültürlülüğün hakim kılınmasının evrensel bir değer olarak kabul edilmesi gerektiğini dünyaya dayatmaktadırlar.

Yerel bağlamda ise, evrensel bir medeniyet misyonunu ve nosyonunu kaybetmiş; köylülüğün, hemciliğin, “Biz” ciliğin, ötekine tahammülsüzlüğün, kapalı toplumculuğun, kolektivizmin, güce tapınmanın gereği olarak doğruyu sadece kendisinin temsil ettiği inancından, öteki veya alternatif kültür algılamalarının hain, kötü ve düşman olduğu düşüncesinden beslenen mahalleler doğmuştur. Her bir mahalle önce kendi içinde mahalle bütünlüğünü sağlamak, sonra da diğer mahallelere karşı meydan okumak için kendi içinde yekpare bir yapı yaratmak zorunda kalmıştır. Bu zor ve baskı öncelikle mahalle içinde ötekileri yaratmıştır. Hem evrensel hem de yerel anlamda medeni olmanın erdemine bir insani ahlaklılık gereği inanan, kendisine yapılmasını istemediği bir şeyi başkasına yapmanın alçaklığını reddeden, hayatı kategorik ayrımların penceresinden algılamayan, monolog yerine diyalog, ayrımcılık yerine çeşitlilik, yekpare toplum yapısı yerine çoğulculuk, çatışma yerine anlayış, savaş yerine barış, horgörü yerine hoşgörü, bizlikte yaşatmak baskısı ye-

rine birlikte yaşamak dayanışması ilkelerini hayat felsefesi yapanlar kendi mahallerinde de öteki olmaya mahkûm olmuşlardır.

Hem evrensel hem de yerel medeniyet yolunda insanlığı kurtaracak tek çözüm yine insanlığın kendisidir. İnsanlık tarihimizde barbarlık kadar medeni olmak üzerine de birikimler vardır. İnsanlığı bu barbarlık yolundan alıkoyabilecek bilgi ve birikime sahip tek gerçeklik “Ötekilerin ötekileri”dir. Çünkü onlar hem beriki olmanın hem de öteki olmanın ne demek olduğunu çok iyi bilirler. Onlar, mahallelerin yarattığı kapalı toplumların kapalı cezaevlerinden farksızlığını da bilirler. Onlar bu cezaevlerinin hem mahkûmu olmayı, hem de gardiyanı olmayı da iyi bilirler. Ve yine onlar iyi bilirler ki, mahkûm da olsan gardiyan da olsan kaderin aynıdır: cezaevinde yaşamaya mecbur olmak.

“Ötekilerin ötekileri”, evrensel medeniyet yolunda, devletleri zorla ve güç ile kendi keyfi iktidar ve çıkarlarının doğrultusunda şekillendirmek isteyen, “güçlünün işine gelen adalet” anlayışıyla evrensel hukuk kuralları ihdas eden ve kendini mutlak akıl ve güç ile donatan mahalleleri reddetmelidir. Hiçbir üst(ün) mahallenin mutlak akıl ve güç ile donatılmayacağı ve doğal dünya dengesi içerisinde diğer mahalleler için neyin iyi, neyin kötü olacağına karar vererek, dünyayı yeniden üretme ve düzenleme hakkına sahip olmadığına inanarak, “tek bir mahallenin iyiliği, ancak tek tek mahallerin zararına sağlanabilir” anlayışını savunmalıdır. Üst(ün) bir devletin, bu doğal dünya dengesine ve farklılıkların birlik içinde zenginliğine şiddet kullanarak yaptığı müdahalesinin bir kere başladığında kendi kendini besleyen, büyüten bir sürece dönüşeceğini ve sonuçta tüm dünyayı o üst(ün) mahallenin uyruğu/kölesi haline dönüştüreceğine inanarak, tek bir medeniyet zorunluluğunu evrensel yasa, tarihin sonu, ilahi misyon gibi deterministik bir mutlaklık ve kutsallık perdesi ardına gizlenmesine itiraz etmelidir. Evrensel bir despotizm yerine evrensel bir barışı ve zorla özgürlük, zorla demokrasi yerine, her bir devletin barışı ve mutluluğu ile dünya barışının ve mutluluğunun birbirini geliştireceğini, rızaya dayalı, temel hak ve özgürlüklerin sağlandığı demokratik toplumun bu yolun en önemli yapı taşı olduğunu savunan bir medeniyeti kurmak için birleşmelidir.

“Ötekilerin ötekileri”, yerel medeniyet yolunda ise, barışı ve güvenliği sağlamak, temel hak ve özgürlükleri korumak ve her bir mahalleyi istediği gibi inşa etmek adına, toplumsal ve siyasal düzene istediği zaman müdahale edecek hak, yetki ve güçle donatılmış bir egemen devlet gücünün, istediği zaman da barışı, güvenliği, temel hak ve özgürlükleri ve demokrasiyi askıya alma veya yok etme hak, yetki ve güç ile donatılmış olduğunu ve “Demoklesin Kılıcı” gibi nerede, ne zaman, nasıl, niçin hangi mahallenin tepesine düşeceği bilinmeyen bir korku sendromunun tüm yerele hakim olması demek olduğunu bilerek;

sadece kendi ellerinde olduğunda saygı duydukları gücün, sadece kendilerini korusun diye itaat ettikleri gücün, sadece uyruğu olmayacak, aynı zamanda da kölesi olacaklarına inanarak bu görünmez elin görünür ayakları olmaktan kendi mahallelerini vazgeçirmelidirler. Geçici güç uğruna kişilik ve erdemlerini feda eden mahalleler, ne saygıya ne de kişiliğe layık olacaklardır. Onlara, gücü bahşeden irade, onları köleliğe de layık görebilecektir⁵. Tüm mahalleler için hak ve özgürlüklerinin tek teminatı da bu saygınlığın karşılıklı dayanışma, uzlaşma ve barış arayışı ile birlikte kurulması ve korunmasıdır. Tüm mahalleler kendisine yapılmasını istemediği bir şeyi, ötekine reva/layık görmemelidir.

Çoğulculuğun doğuracağı kaos, meşru olmayan güç kullanımının, yasadışı düzenlemelerin, ilkesiz yaptırımların, güçlünün işine geldiği gibi düzenlediği sistemin kaosu ile kıyaslanmayacak kadar iyidir. Bu yüzden, toplumsal iktidar ve rızanın keştiği meşruiyet silahı çıplak güç silahından daha güçlüdür. Her bir mahalle kendi var oluş ve kendini gerçekleştirme hakkını ve meşruiyetini sadece bu güçten almalı ve sadece öteki mahallelerin gözünde meşruiyet aramalıdır. Her bir mahalle, siyasî gücün hukuku, egemen gücünün bir buyruğu; keyfi uygulamalarının hukuksal temel ve rasyonel uyum kazandırma ve rasyonalize edilmiş evrensel düzen ilkelerini gerçekleştirme aracı; sevmediği mahalleleri, kendi iradesinden ve aklından daha aşağı ve ona bağlı ve bağımlı kılma kurumu haline dönüştürmeyi, bu amaçla araçsallaştırılmış bir hukukun, barış ve adalet anlayışından uzaklaşarak kabul ve rıza yerine dayatma ve zorlamanın, eşitlik, özgürlük ve hakkaniyet yerine disiplin, güvenlik ve düzenin aracı kılmasını reddetmelidir. Her bir mahalle, sadece güç ve otoriteye dayalı bir egemen iradenin meşru olamayacağını, meşruiyet kaynağının temel hak ve özgürlükler, ahlak ve adalet ilkesi ile toplumsal rıza ve tüm mahallelerin muvafakatı olması gerektiğini; rızaya dayanmadan kullanılan egemenliğin bir gasp ve tiranlık olduğunu; devletlerin görevinin, temel hak ve özgürlükleri korumak ve geliştirmek, her bir mahallenin eşitlik, barış ve uzlaşma içinde, adil ilişkiler geliştirmesini sağlamak olduğunu ve sınırının da bu alan olduğunu; hak ve özgürlüklerinin ancak öteki mahalle için de eşit kullanıldığında gerçek, değerli ve yaşanabilir olduğunu savunmalıdır. Hiç kimse, ne tek tek kişiler, ne mahalleler, ne de devletler, hiç bir vesilesiyle birbirlerinin haklarına, özgürlüklerine ve hak ve özgürlüklerini ifade ettikleri yaşam alanlarına tecavüz etmek yetkisine sahiptirler. Aksi takdirde evrensel ve yerel medeniyet barışına savaş tohumları ekilmiş olur. Herkes ancak öteki özgür ve mutlu olursa özgür ve mutlu yaşayabilir. Bu düşünce, ister evrensel isterse yerel alanda medeniyetin zorla tesis edilmesi

⁵ John Locke; *Hoşgörü Üstüne Bir Mektup*, Çev: Melih Yürüşen, Liberte, Ankara, 2004, s.41.

gerektiği fikrine üstün gelmedikçe, insanlar ve mahalleler arasında ortak dostluk korunamayacağı gibi, ne özgürlük ne barış ne de güvenlik tesis edilebilir⁶.

“Ötekilerin ötekileri”, unutmamalıdır ki, bu ne bir medeniyetler ne de bir mahalleler savaşıdır ve bu savaşın galibi kim olursa olsun mağlubu insanlık onurumuz ve olurumuzun bizzat kendisidir. Ve savaş zannedildiği gibi din kaynaklı (Hıristiyanlık-İslam), bölge kaynaklı (Batı-Doğu), mezhep kaynaklı (Sünni-Alevi), ırk kaynaklı (Türk-Kürt) veya mahalle kaynaklı (laik-muhafazakâr) değildir. İnsanlar arasında biri hak ve adalet yoluyla, diğeri kaba güç ve baskıyla yönlendirilen iki tür savaş/mücadele vardır ve bunların yapıları öyledir ki, birinin bittiği yerde, daima ötekisi başlar ve bu süreç başladığında da insanlar özgürlüğü, barışı ve adaleti düşünmeye çok az niyet taşırlar⁷.

“Ötekilerin ötekileri”, bilmelidir ki, sorun ancak sorunun nedenselliği ve paradigması içinde çözülür. Sorunun sonuçlarından yola çıkarak sorun çözülmez. İster evrensel isterse yerel kaynaklı çatışmalar ve baskılar olsun sorun din, mezhep, ideoloji gibi inançlarla veya sosyal, siyasal, ekonomik, askeri, hukukî önerilerle çözülmez. Sorun tamamen ahlakîdir ve özünde güce tapınma vardır. Güç üzerine düşünmenin zorluğunu bırakıp güçlülük ve güçlüler üzerine konuşmanın kolaycılığına kaçmamak gerekir. Aksi takdirde birbirini ötekileştirmekten güç alan güçlüler bağnazlık ve “öteki”ni yok saymak ve yok etmek konusunda aynı argümanlarla dokudukları karartma perdelelerini, medeniyetin aydınlık güneşinin önünü kapatmak için kullanacaklardır. Ve sadece karanlıkta yaşayabilecek düşüncelere, güçlere, medeniyetlere ve mahallelere var oluş, kişilik ve ifade hakkı tanıyacaklardır. Bu sürecin doğuracağı tek sonuç ise, medeniyetin aydınlatici, adalet ve barış taşıyıcı misyonu yerine kendi hegemonyasını dayatacak birbirine düşman ve birbirlerinin aynısı tekçi ve baskıcı medeniyet yolunun kaçınılmazlığıdır. İnsanlığın, cezaevine çevrilen dünyada ve mahallede mahkûm veya gardiyan olmaktan birini tercih etmeye mecbur bırakılmasıdır. Sonuçta yüz yüze kalacağımız gerçek, evrenden hak ve adaletin çekilmesi anlamında medeniyet tutulması; yerelden vicdan ve ahlakın çekilmesi anlamında da mahalle baskısı olacaktır. ▽

KAYNAKÇA

Halis Çetin, Medeniyet Tutulması, **Türkiye Günlüğü**, Sayı 87, Kış 2006.

_____, **Türk Toplum Sözleşmesi: Siyasetin Sosyolojik Temelleri**, Lotus, Ankara, 2004.

⁶ John Locke; **Hoşgörü Üstüne Bir Mektup**, s. 42.

⁷ John Locke; **Hoşgörü Üstüne Bir Mektup**, s. 69.

H. Çetin: *Medeniyet Tutulmasından Mahalle Baskısına: Global Köylülük*

John Locke, **Hoşgörü Üstüne Bir Mektup**, Çev: Melih Yürüşen, Liberte, Ankara, 2004.